

I. Uprawnienia karno-procesowe osób pokrzywdzonych przemocą w rodzinie.

Przemoc: fizyczna, psychiczna, seksualna, ekonomiczna

1. Status oskarżyciela posiłkowego (art. 53 i 54 kpk)

- ma miejsce w sprawach ściganych z oskarżenia publicznego; pokrzywdzony może działać jako strona w charakterze oskarżyciela posiłkowego obok oskarżyciela publicznego (prokuratora) lub zamiast niego,
- termin: tego rodzaju oświadczenie należy złożyć do czasu rozpoczęcia przewodu sądowego na rozprawie głównej,
- uprawnienia strony: możliwość uczestniczenia we wszystkich posiedzeniach i terminach rozpraw, możliwość przeglądania akt, składania wniosków procesowych i domagania się przeprowadzenia określonych dowodów (np. powołania określonych świadków), możliwość zaskarżania decyzji procesowych,
- oskarżyciel posiłkowy może domagać się ustanowienia pełnomocnika (advokata, radcy prawnego) z urzędu, jeśli w sposób należyty wykaże, że nie jest w stanie ponieść kosztów wyboru pełnomocnika z wyboru bez uszczerbku dla niezbędnego utrzymania siebie i rodziny.

2. Status oskarżyciela prywatnego (art. 59 kpk)

- ma miejsce w przypadku przestępstw ściganych z oskarżenia prywatnego (nie każdy akt przemocy wyczerpuje znamiona przestępstwa „znęcania” z art. 207 § 1 kk. Jednostkowy incydent może być aktem przemocy, choć może nie być jeszcze ściganym z oskarżenia publicznego przestępstwem „znęcania się”),
- z prywatnym aktem oskarżenia można wystąpić w ciągu roku od czasu, gdy pokrzywdzony dowiedział się o sprawcy czynu, nie później jednak, niż z upływem 3 lat od czasu popełnienia czynu.

* Rozpoznanie sprawy z wyłączeniem jawności (art. 360 kpk) i pod nieobecność oskarżonego na sali rozpraw (art. 390 kpk) gdy obecność oskarżonego mogłaby oddziaływać krępująco na zeznania świadka)

* Utajnienie adresu świadka (jeżeli istnieje uzasadniona obawa użycia przemocy lub groźby bezprawnej wobec świadka lub osoby najbliższej w związku z jego czynnościami, może on zastrzec dane dotyczące miejsca zamieszkania do wyłącznej wiadomości prokuratora lub sądu. Pisma procesowe doręczają się wówczas do instytucji, w której świadek jest zatrudniony lub na inny wskazany przez niego adres)

* W sprawach o przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece oraz przeciwko wolności seksualnej i obyczajności przesłuchanie w charakterze świadka pokrzywdzonego, który w chwili przesłuchania nie ukończył 15 lat odbywa się - co do zasady - tylko tylko raz (art. 185 a kpk)

- przesłuchanie na posiedzeniu z udziałem biegłego psychologa, może wziąć w nim udział prokurator, obrońca oraz pełnomocnik pokrzywdzonego, a także przedstawiciel ustawowy małoletniego (o ile nie ogranicza to swobody wypowiedzi przesłuchiwanego).

II. Udział przedstawiciela organizacji społecznej w postępowaniu sądowym (art. 90 i 91 kpk).

- W jakich przypadkach?

Gdy zachodzi potrzeba ochrony interesu społecznego lub ważnego interesu indywidualnego, objętego zadaniami statutowymi danej organizacji społecznej, zwłaszcza gdy w grę wchodzi ochrona wolności i praw człowieka.

- Kiedy można zgłosić udział?

Do czasu rozpoczęcia przewodu sądowego.

- Przedstawiciel przedkłada sądowi pisemne upoważnienie organizacji.

- Jakie ma uprawnienia przedstawiciel społeczny?

Może uczestniczyć w rozprawie, wypowiadać się i składać oświadczenia na piśmie.

III. Zmiany w regulacji prawnej związane z wejściem w życie znowelizowanej ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.

Istota zmian: zwiększenie pomocy ofiarom przemocy w rodzinie, izolacja sprawców, rozwój profilaktyki zapobiegania przemocy

1. Prawo karne.

- pojawienie się nowych środków karnych:

a) obowiązku powstrzymywania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, zakaz kontaktowania się z określonymi osobami, zakaz zbliżania się do określonych osób lub zakaz opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu (art. 39 pkt 2b kk),

b) nakazu opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym.

* Powyższe nakazy i zakazy mają charakter fakultatywny w przypadku skazania za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności na szkodę małoletniego oraz w razie skazania za umyślne przestępstwo z użyciem przemocy, w tym przemocy przeciwko osobie najbliższej (art. 41 a § 1 kk); obowiązki te mogą być połączone z obowiązkiem zgłaszania się do Policji lub innego wyznaczonego organu w określonych odstępach czasu

* Charakter obligatoryjny wymienione nakazy i zakazy mają w przypadku skazania sprawcy na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności na szkodę małoletniego

- Orzekając zakaz zbliżania się do określonych osób, sąd wskazuje odległość od osób chronionych, którą skazany obowiązany jest zachować,
- Nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym orzeka się w latach, od roku do lat 10,

- Obowiązek powstrzymywania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, zakaz kontaktowania się, zakaz zbliżania się, zakaz opuszczania określonego miejsca orzeka się w latach, od roku do lat 15,
- W przypadku ponownego skazania na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności popełnione na szkodę małoletniego wymienione wyżej obowiązki i zakazy można orzec na zawsze,

- pojawienie się nowych środków związanych z poddaniem sprawcy próbie

warunkowo zawieszając wykonanie kary sąd może zobowiązać skazanego do:

- * poddania się leczeniu, w szczególności odwykowemu lub rehabilitacyjnemu, albo oddziaływaniom terapeutycznym,
- * uczestnictwa w oddziaływaniach korekcyjno-edukacyjnych,
- * powstrzymywania się od kontaktowania się z pokrzywdzonym lub innymi osobami w określony sposób lub zbliżania się do pokrzywdzonego lub innych osób,

- obligatoryjne zarządzenie wykonania kary

jeżeli skazany za przestępstwo popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej wobec osoby najbliższej lub innej osoby małoletniej zamieszkującej wspólnie ze sprawcą, w okresie próby rażąco naruszy porządek prawny, ponownie używając przemocy lub groźby bezprawnej wobec osoby najbliższej lub innej osoby małoletniej zamieszkujących wspólnie ze sprawcą

- rozszerzenie zakresu odpowiedzialności za przestępstwo z art. 244 kk

nie zastosowanie się do orzeczonego przez sąd m.in. obowiązku powstrzymywania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, nakazu opuszczenia lokalu, zakazu kontaktowania się, zakazu zbliżania się lub zakazu opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu jest przestępstwem zagrożonym karą pozbawienia wolności do lat 3.

2. Postępowanie karne.

- wprowadzenie obligatoryjnego zatrzymania przez Policję osoby podejrzanej o popełnienie przestępstwa z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej, jeżeli sprawca działał przy użyciu broni palnej, noża lub innego niebezpiecznego przedmiotu i zachodzi obawa, że ponownie popełni on przestępstwo z użyciem przemocy wobec osoby wspólnie zamieszkującej, zwłaszcza, gdy popełnieniem takiego przestępstwa grozi (zatrzymanie fakultatywne w przypadku, gdy sprawca nie działał przy użyciu w/w przedmiotów),

- wprowadzenie nowego środka zapobiegawczego w postaci nakazu opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z osobą pokrzywdzoną:

- * z wnioskiem takim Policja występuje nie później niż z upływem 24 h od chwili zatrzymania, wniosek winien być rozpoznany przez prokuratora przed upływem 48 h od chwili zatrzymania oskarżonego,
- * środek ten stosuje się na okres nie dłuższy niż 3 miesiące, na wniosek prokuratora sąd może przedłużyć ten termin na okres do kolejnych 3 miesięcy,

* orzekając przedmiotowy środek, na wniosek oskarżonego można wskazać mu miejsce pobytu w placówkach zapewniających miejsca noclegowe, z tym, że nie mogą to być placówki pobytu ofiar przemocy w rodzinie.

3. Postępowanie wykonawcze.

- obligatoryjne odwołanie warunkowego przedterminowego zwolnienia w przypadku, gdy zwolniony, skazany za przestępstwo popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej wobec osoby najbliższej lub innej osoby małoletniej zamieszkujących wspólnie ze sprawcą, w okresie próby rażąco narusza porządek prawny, ponownie używając przemocy lub groźby bezprawnej wobec osoby najbliższej lub innej osoby małoletniej zamieszkujących wspólnie ze sprawcą.

4. Prawo rodzinne.

- art. 96¹ k.r.o.: osobom wykonującym władzę rodzicielską oraz sprawującym opiekę lub pieczę nad małoletnim zakazuje się stosowania kar cielesnych.

5. Postępowanie cywilne.

- art. 579¹ § 1 a k.p.c.: jeżeli umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej albo w placówce opiekuńczo-wychowawczej nastąpiło w trybie art. 12 a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, sąd niezwłocznie, nie później niż w ciągu 24 h, wydaje orzeczenie o umieszczeniu dziecka w rodzinie zastępczej albo w placówce opiekuńczo-wychowawczej, albo orzeczenie o powrocie dziecka do rodziny,
- postępowanie w sprawie żądania osoby dotkniętej przemocą zobowiązania sprawcy przemocy do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania:
  - * rozprawa odbywa się w terminie miesiąca od dnia wpływu wniosku,
  - * postanowienie staje się wykonalne z chwilą ogłoszenia; może być zmienione lub uchylone w razie zmiany okoliczności.

5. Zmiany w innych ustawach.

- ustawa o Policji,
- ustawa o pomocy społecznej,
- ustawa o świadczeniu opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.

Opracowała:

Małgorzata Tomkiewicz - Sędzia Sądu Okręgowego w Olsztynie

Material został przedstawiony na konferencji pt. „Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie w województwie warmińsko-mazurskim – zagadnienia praktyczne”, która odbyła się w Warmińsko-Mazurskim Urzędzie Wojewódzkim w dniu 6.12.2010 r.